

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
Відділ освіти Волноваської РДА
Ольгинська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

**«Розвиток творчих здібностей
молодших школярів через
інноваційні технології»**

Вчитель початкових класів
Ольгинської ЗОШ І-ІІІ ступенів
Семенюта Олена Іванівна

За роки незалежності в Україні визначено нові пріоритети розвитку освіти, створено відповідну правову базу, розпочато практичне реформування галузі на основі прийнятої урядом державної національної програми «Освіта». У Конституції України, законах України «Про освіту», «Положенні про загальний навчальний заклад», державній національній програмі «Діти України» визначено, що відродження суспільства України, його розвиток значною мірою залежить від творчості і активності його членів, їх ініціативи, тих умов, які створюються для розвитку й реалізації творчого потенціалу кожної особистості.

Про необхідність сприяння розкриттю творчого потенціалу особистості, свідчать дослідження В.О.Моляко, О.Л.Музики, Г.С.Костюка, Б.М.Теплова, О.М.Матюшкіна, Я.О.Пономарьова, Н.В.Кузьміна. Вони показали, що творчість — специфічна форма взаємодії людини зі світом, яка, окрім задоволення, створює передумови для духовного розвою, а розвиток здібностей — не загальне, абстрактне, а складне психолого-педагогічне явище, яке потребує цілеспрямованої, систематичної роботи.

Підґрунтям творчих здібностей мають бути задатки, притаманні кожній людині. Але чи будуть вони перетворені на здібності — залежить від оточення дитини.

Тому, з першого класу, я направляю свою роботу на виявлення, закладених природою індивідуальних особливостей учнів, вчу доводити починання до логічного завершення, надаю можливість виконувати більше навчальних завдань з обов'язковим підвищенням їх складності, використовую творчу діяльність вихованців при проведенні різних видів масових заходів, відкритих занять, свят, під час опрацювання програмового матеріалу залучаю до творчої пошукової роботи з використанням випереджувальних завдань, створюю розвиваючі ситуації, активно залучаю до участі в конкурсах, змаганнях, виставках, стимулюю і підтримую ініціативу учнів та самостійність, створюю проблемні ситуації, що вимагають альтернативи, прогнозування, уяви, розвиваю критичне сприйняття дійсності.

В залежності від складності змісту творчих завдань підбираю матеріал різного рівня і щоденно включаю в учбовий процес, бо тільки тоді, вважаю, вони будуть мати найбільший ефект.

Провідна ідея досвіду визначає головну стратегію моєї педагогічної діяльності. Вона спрямовує навчально-виховний процес на формування духовного світу особистості, утвердження загальнолюдських цінностей, розкриття творчих можливостей і здібностей дітей.

Досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, розвиваючи свої здібності, він задовольняє пізнавальні потреби. І однією з інноваційних технологій, які

мені допомагають, є стратегії технології розвитку критичного мислення, оскільки молодші школярі постійно відчують потребу в ігровому спілкуванні. А групова робота для них – це перша можливість виявити себе як особистість, самовиявитись і самоствердитись. Учні добре засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво.

Інтерес до технології критичного мислення, як освітньої інновації з'явився в Україні близько десяти років тому. В той же час у західній методичній науці цей напрям сучасної освіти розвивається вже майже півстоліття за концепцією американських вчених Маслоу та Брюннера. Значна кількість ідей і положень такого підходу витримали перевірку часом і нині потребують поширення та запровадження.

Тому **впровадження нових освітніх технологій** на уроках, на мою думку, — це передумова активної пізнавальної діяльності учнів: нестандартна, цікава, творча робота, яка пробуджує у дітей інтерес до знань і сприяє емоційному, духовному та інтелектуальному розвитку школярів. А саме технологія формування та розвитку критичного мислення сприяє формуванню їх особистісних якостей.

Розвиток критичного мислення стає дуже актуальним в наш час, в період інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних та інших обставин, без ефективного розв'язання проблем, значну частину яких неможливо передбачити. Саме тому очевидна життєва необхідність критичного мислення для вітчизняної освітньої системи. Тільки таким шляхом можна міркувати про розвиток демократії відповідно до вимог світового суспільства.

Новаційна значущість мого досвіду роботи передусім простежується у характері взаємовідносин всіх учасників педагогічного процесу. По-перше, на уроці створюється особлива атмосфера взаємодовіри та взаємоповаги. По-друге, використовуються стилі спілкування на основі партнерства та захоплення спільною творчою діяльністю. Педагог не навчає, виховує чи розвиває, а співпрацює з учнями, навчаючись і самовдосконалюючись разом з ними. Тільки таким чином можливо досягти мети — формування особистості, готової до життя у світі, що постійно змінюється, здатної до навчання та самовдосконалення, до прийняття ефективних рішень.

Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально-виховного процесу має бути учень. Від його творчої активності на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з учителем, учнями класу, залежить успіх у свідомому опануванні шкільної програми.

Розвиток критичного мислення — це дуже важливий аспект не лише у навчанні, а і в повсякденному житті, де герої є реальними, а їхні вчинки — це дії твої і твоїх дітей. Навчити дітей мислити критично — означає правильно поставити запитання, направити

увагу в правильне русло, вчити роботи висновки та знаходити рішення, Для того, щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідне розумне керівництво з боку вчителя.

Моя мета — створити ситуацію успіху для розвитку особистості дитини, дати можливість кожному вихованцеві відчувати радість досягнення, усвідомлення своїх здібностей, віру у власні сили; допомогти дитині зрости в умовах успіху, дати відчувати радість від здолання труднощів, допомогти зрозуміти, що задарма в житті нічого не дається, скрізь треба докласти зусиль. І тоді успіх супроводжується відчуттям радості та задоволення від діяльності, виникає почуття компетентності. Коротко кажучи ,здатність дивуватися+віра у власні сили +бажання творити помножене на наполегливу працю, і буде моделлю творчого учня.

Наведу деякі прийоми створення «ситуації успіху»:

1. **«Лінія горизонту»** — перший успіх дитини одразу підхоплюється вчителем, пропонується повторити завдання на більш складному рівні, наче «відсуваючи» лінію горизонту.
2. **«Авансування»** — вчитель в індивідуальній роботі виконує з учнем завдання, пояснюючи йому складні місця, а потім у класі дає подібне завдання, що самостійно виконується учнем, і він відчуває успіх.
3. **«Радість класу»** — емоційний відгук навколишніх на успіх учня класу, констатація будь-якого, навіть незначного позитивного результату діяльності, навіювання у дитини віри в себе.

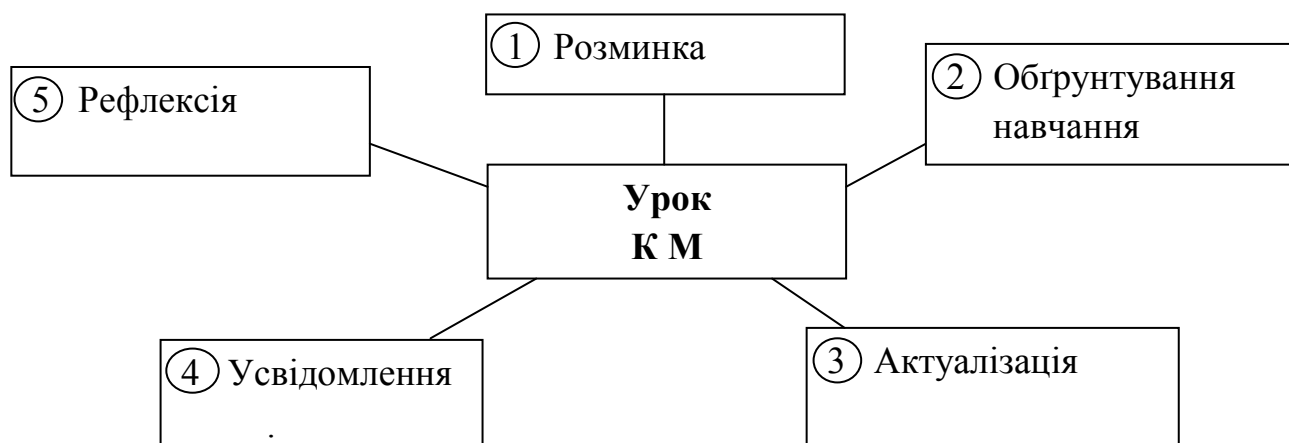
Практика моєї роботи показала, що усвідомлення ситуації успіху самим учнем, розуміння її значущості виникає тільки після здолання дитиною своєї боязкості, невміння, незнання, психологічного ураження та інших видів труднощів.

Кожна дитина має до чогось певні здібності. Моє завдання — відшукати найменші пагінці таланту, розвивати їх.

Адже в майбутньому трудовому житті стануть у пригоді: міцна пам'ять, гостре око, хороший смак, образне мислення.

Освітня технологія розвитку критичного мислення в процесі навчання дитини — це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають учнів до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань.

Урок критичного мислення має певну структуру та складається з 5 основних етапів.

Основні етапи уроку критичного мислення:

1. **Розминка** (створення сприятливого психологічного клімату на уроці).
2. **Обґрунтування навчання** (постановка мети уроку, розвиток внутрішньої мотивації до вивчення теми та предмета в цілому).
3. **Актуалізація** (зацікавленість, спрямованість на навчання, відтворення знань, потрібних для наступних етапів уроку).
4. **Усвідомлення змісту** (знайомство з новою інформацією, аналіз інформації, особисте розуміння).
5. **Рефлексія** (критичний момент уроку).
 - учні переробляють нові знання на власні;
 - запам'ятовують матеріал, так як розуміють його;
 - активно обмінюються думками;
 - удосконалюють і поповнюють словниковий запас;
 - складається різноманітність міркувань;
 - вибір правильного варіанту.

Методи та форми роботи з технології «Критичне мислення»

1. Стратегія «Асоціативний кущ»

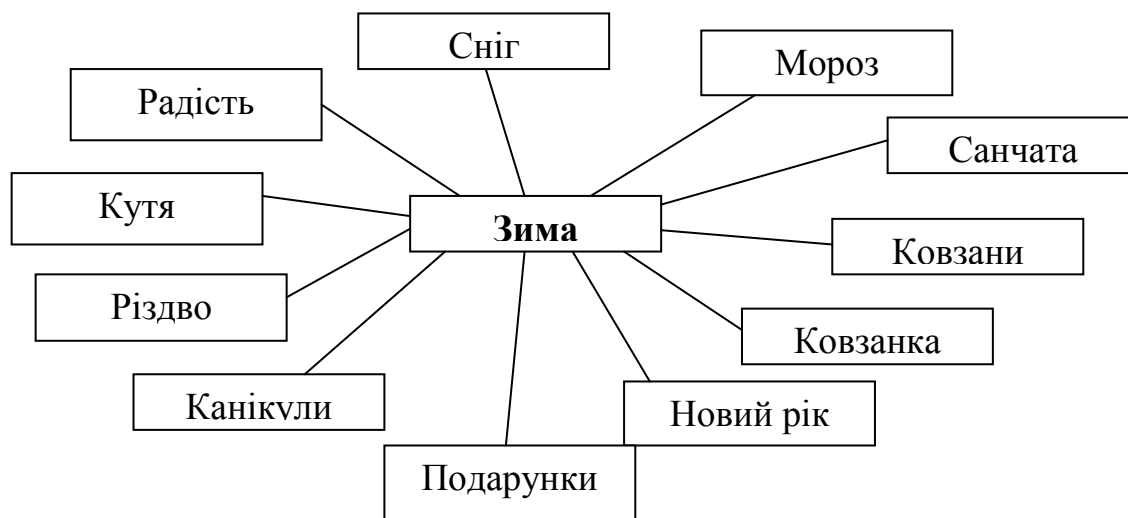
(Етапи актуалізації і рефлексії)

Правила складання асоціативного куща:

- Записати на дошці в центрі ключове слово чи фразу;
- Записати будь-які слова чи фрази, які спадають на думку;

- Ставити знаки питання біля частин куща, в яких є невпевненість;
- Записувати всі ідеї, які з'являються чи скільки дозволяє час.

Приклад. Асоціативний куш, складений в 1 класі:

2. Стратегія «Сенкан» (п'ятиряддя).

(Етап рефлексії).

Сенкан – це білий вірш, в якому синтезована інформація в стислому вислові з 5 рядків.

Алгоритм складання сенкану:

- 1) Тема (іменник)
- 2) Опис (прикметники)
- 3) Дія (дієслова)
- 4) Ставлення (фраза), почуття з приводу обговорюваного.
- 5) Перефразування сутності (синонім, узагальнення, підсумок).

Приклади сенкану:

1) Сніг.	1) Рушник.
2) Білий, лапятий	2) Гарний, полотняний. 3) Вабить, дивує, прикрашає.

2) Падає, летить, кружляє.	4) Тримай хату, як віночку,
3) Снігглибокий – хлібвисокий.	А рушничок на кілочку.
4) Сніжинка, крижинка	5) Оберіг.

3. Стратегія «Кубування»

(Цей метод навчання полегшує розгляд різних сторін теми).

Ця стратегія, де використовується куб, на гранях якого даються вказівки для учнів.

Учитель пропонує в процесі роботи викласти власні думки з пропонованої теми.

Цей метод допомагає дитині визначити, яка інформація йому знайома, і що він узнав нового. Це найголовніше, бо учень може сказати собі: «Це я знаю, але хочу узнати більше».

Приклад «Кубування»

(Робота в групах).

- 1) **Назва.** Дощ
- 2) **Який?** Теплий, холодний, рясний, осінній, затяжний.
- 3) **На що схожий?** Краплі води, душ, нитки, макарони, сльози.
- 4) **Від чого відрізняється?** Від снігу, льоду.
- 5) **Про що змушує думати?** Врожай, спека, гриби, свіже повітря, парасолька, веселка.
- 6) **Яким чином це зроблено?** Кругообіг води у природі.
- 7) **Як може бути застосоване?** Полив, гасіння пожежі.
- 8) **«Добре» - «погано».** Добре: буде великий урожай, спаде спека, в лісі багато грибів.-

Погано: мокрі ноги, поганий настрій, тече дах, гине урожай.

4. Стратегія «Есе»

(Етап рефлексії, актуалізації)

Есе як метод формування критичного мислення полягає у написанні тексту в довільному стилі.

Алгоритм «Есе»:

- Збирання інформації за проблемою.
- Аналіз інформації.
- Виявлення власної точки зору.
- Викладання власної точки зору.

Есе може бути абсолютно вільним чи аргументованим (від 5 до 20 хвилин)
Звернемось до оповідань В. Сухомлинського. Так, попрацювавши над змістом оповідання «Який слід повинна залишити людина на землі», в кінці уроку учні висловлюють власну думку «Прочитавши це оповідання, я зрозумів(ла)... і вирішила...» А уявивши, що Юрко з оповідання «Гвинтик» у майбутньому стане конструктором літаків, визначають, якою має бути його робота, щоб літаки не падали і не розбивалися. Записують, чому Сергійків подарунок з оповідання «Сергійкова квітка», ти вважаєш найкращим.

5. Стратегія «Дискусія»

Досить актуальним на сьогодні методом формування критичного мислення є різні види дискусій, дебатів.

Дискусії і дебати дозволяють ефективно розв'язувати проблеми через самовираження, вчитися аналізувати ситуацію, добирати аргументи для розв'язання проблеми, розвивати комунікативні навички.

Хід дискусії:

1. Оголошується проблемне питання дискусії.
2. У групі одна пара обирає позицію «ЗА», інша – «ПРОТИ».
3. Кожна пара обговорює свою позицію, добирає аргументи на її підтримку.
4. Через деякий час утворюються нові пари, які складаються з учасників, що займали одну і ту ж саму позицію, але з інших груп.
5. Учасники в нових парах порівнюють свої аргументи, додають за необхідності нові.
6. Учасники повертаються до своїх початкових пар, маючи «удосконалений список» аргументів.
7. Проводиться дискусія у своїй групі серед двох пар.
8. Кожний учасник дискусії викладає власну позицію, скориговану під час дискусії, у вигляді **есе**. Так, наприклад, **Мишенята із казки «Колосок»** просять захистити їхні права, бо вони ж ще зовсім маленькі, а півник знущається, змушує працювати, не дає їсти. За даною стратегією перша група захищає сторону мишенят, друга – півника.

6. Стратегія «Кероване читання з передбаченням»

Алгоритм

— Після ознайомлення з назвою тексту та його автором перед читанням ставлю дітям питання, які дозволяють зробити припущення, про що саме буде текст (робота в парах чи групах).

— Текст розподіляється на частини, і далі читати його учні будуть частинами. Зупинки треба робити на найбільш цікавих місцях, створити інтригуючу ситуацію очікування.

— Після читання кожної частини учням ставляться запитання. Пропонується зробити передбачення стосовно того, що буде далі. А після читання наступної частини це передбачення аналізується. Див. Додаток 1 (Інтегрований урок в 4 класі)

7. Стратегія «Метод прес»

(На будь якому етапі уроку)

Етапи методу прес:

- Висловлюю свою думку: «Я вважаю...»
- Пояснюю причину такої точки зору: «Тому що...»
- Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції: «...

Наприклад...»

- Узагальнюємо, формуємо висновки: «Отже...», «Таким чином...»

Приклад методу прес:

Вивчення казки Б. Грімм «Пані Метелиця».

- Я вважаю, що посеребриця отримала свою нагороду заслужено.
- Тому що була роботящою, старанною та терплячою.
- Наприклад, про це свідчать її вчинки, описані у казці ...
- Отже, наполеглива праця привела її до заслуженої нагороди.

8. Стратегія «Взаємні запитання»

- Текст або матеріал для вивчення поділити на логічно завершені частини.
- Учні вголос читають за цілими частинами, ставлять самі запитання:
 - Одне одному в групі;
 - Одне одному в парах;
 - Одна пара (група) інший.

Стратегія «Порушена послідовність»

(робота в групах)

— Учням пропонується кілька речень з тексту, записаних у порушеній послідовності.

— Учнів об'єднують у групи. Кожна група повинна запропонувати свою послідовність поданих речень. Результат фіксується у зошитах.

— Читання тексту і перевірка результатів.

— Обговорення.

Приклад. В.Сухомлинський «Не забувай про джерело»

План

- 1.Ставок став чистішим і глибшим.
- 2.І ставок щез.
- 3.То старовинне козацьке село.
- 4.На березі росли верби.
- 5.Старий звичай забули.

(Учні не знають тексту, але план упорядковують)

1 група	2 група	3 група	4 група
3	4	4	3
4	2	3	5
1	3	1	1
2	5	5	2
5	1	2	4

(Правильна відповідь у групи 3.)

Цією стратегією можна користуватися, встановлюючи послідовність і у віршах. Пропоную вірш Микола Тамолка «Зустріч весни» 1 варіант з порушеною послідовністю.

Зустріч весни

1. Дзвенять, мчать стрімко ручайки,
Розносять новину:
2. Сім'я лелек із-за морів
Вернулась до свого гнізда.
3. — Гей, всі до річки навпрошки,
Зустріньмо там весну!
4. Весна-красна, весна-красна
Уквітчана іде!
5. Збігає сніг з доріг, лугів,
Уже не сніг — уже вода...
6. Шпаки щирують дотемна,
їм добре в зграйці, як ніде,

Зустріч весни

1. Дзвенять, мчать стрімко ручайки,
Розносять новину:
2. — Гей, всі до річки навпрошки,
Зустріньмо там весну!
3. Збігає сніг з доріг, лугів,
Уже не сніг — уже вода...
4. Сім'я лелек із-за морів
Вернулась до свого гнізда.
5. Шпаки щирують дотемна,
їм добре в зграйці, як ніде,
6. Весна-красна, весна-красна
Уквітчана іде!

9. Стратегія «Джигсоу-1» (Мозаїка)

— Учні класу об'єднуються у постійні групи (кількість учнів – це кілька частин у тексті). Кожен учень має певний номер.

— Текст поділяється учителем на логічно завершені частини.

— Кожна частина вивчається певною експертною групою, яка формується за однаковими номерами, за кольоровими картками.

— **Робота експертних груп.** Учні вивчають свою частину, готуються донести її зміст до своїх товаришів у постійній групі.

Отже, кожна дитина вивчає свою частину тексту, але за допомогою товаришів (експертів з іншої частини) повинна сприйняти весь текст в цілому.

- Повернення експертів до постійної групи і взаємонавчання.
- Перевірка засвоєння змісту і цілому всіма учнями.

Наводжу приклад застосування цієї стратегії на уроці природознавства в 4 класі.

Матеріал для розповіді

Азовське море

1) Подивіться на карту. Тут знаходиться Азовське море. На перший погляд здається, що воно з усіх боків оточене сушею. Але це не так. Через маленький Керченський пролив Азовське море з'єднується з Чорним морем, Чорне ж з Середземним, а Середземне з Атлантичним океаном.

Колись давно на березі сучасного Азовського моря жило плем'я. Його називали тюрським. Місце, де жило це плем'я, назвали «Азак», що в перекладі означає: «той, що знаходиться знизу». До нашого часу вимова слова змінилася, плем'я розрослося. Через деякий час утворилося місто Азов, а море, на березі якого воно розкинулось, назвали «Азовським». Крім цієї назви море мало багато інших. Наприклад, древні греки називали його «Меотидою», що означає «годувальниця», скіфи — «Каргулак» — багате рибою.

2) Назва моря підтверджується тим, що рибне населення Азовського моря, разом з озером Сиваш, представлене 70 видами риб. Це осетр, тюлька, севрюга, бички, хамса, кефаль, камбала-калкан, скат, пелінгас. А також прісноводні риби: окунь, карась, сом, лящ.

Наявність риб прісноводного походження пояснюється тим, що вода в ньому не дуже солоната — солонувата, бо в Азовське море несуть свої прісноводні води річки: Кубань, Дон. Взагалі, наше море було дуже-дуже багатим на рибу. На жаль, зараз через забруднення, збільшення солоності води, неправильне використання, чисельність риби зменшилась.

Окрім риб у нашому морі ще є і ссавці — дельфіни. Тут зустрічаються три види дельфінів: «пихтун», білобочка і афаліна. Також є ракоподібні, медузи.

3) В морі росте морська трава зоспера, яку використовують на корм худобі. З інших водоростей виготовляють консерви. До речі, без водоростей, тобто виробленого з них порошку, не можна виготовити ні мармеладу, ні зефіру.

4) Морем перевозять вантажі, на берегах будують санаторії, будинки відпочинку. Наше море дуже багате, а воно ж таке маленьке — у 11 разів менше, ніж Чорне. Його довжина — 310 км, а найбільша ширина — 200 км, найбільша глибина — 14—15 м, середня — 8 м. В морі є коси — Бердянська, Арбатська, Стрілка, Обіточна. На березі Азовського моря розташовані міста: Бердянськ, Маріуполь, Приморськ.

Коси, розташовані в морі, дають пристанище птахам: кулікам, лебедям, пеліканам, чайкам, качкам, чаплям. Аще в морі живе багато молюсків: мідії, мії, серцевидки, виноградні равлики, зустрічається венус.

1) Стратегія «Письмо в малюнках»

Говорячи про цю стратегію ми ще раз переконуємось, що малювання для дітей до 10 років є тим інструментом, який дозволяє їм у доступній формі виразити гаму подій або почуттів, що відбувалися у їхньому житті або в процесі читання. Сам же вчитель тільки активізує їх діяльність.

Алгоритм роботи:

- Намагайся намалювати те, що хотів сказати при роботі над матеріалом.
- Власні враження, відношення до подій перенеси на аркуш паперу.
Це може бути лист в малюнках до тата чи мами, малюнок-розповідь про канікули, про улюблену гру та інші.
- **В. О. Сухомлинський надавав особливої уваги розвитку творчих здібностей** молодших школярів засобами літератури.
- **Змістом цієї системи він вважав:**
- **1.** Постановку вчителем перспективних цілей розвитку творчих здібностей учнів;
- **2.** Досягнення тісного взаємозв'язку мовленнєвої діяльності молодших школярів;
- **3.** Проведення уроків мислення на природі;
- **4.** Систему творчих робіт з розвитку мовлення;
- **5.** Стимулювання інтелектуальних та естетичних почуттів.
- Діти молодшого шкільного віку у своїх творах не просто передають переосмислені враження, вони починають цілеспрямовано шукати прийоми для цієї передачі. Можливість відбору таких прийомів прямо пов'язані з особливостями навчання дитини, з оволодінням нею новими способами синтезування образів творчої уяви:
- **«Казка - навиворіт».** Цей метод цінний не тільки для розвитку пародіювання, але ще за його допомогою можна визначити вихідну точку для вільної розповіді, яка самостійно розгортається в будь-якому іншому напрямку.

Так казку «**Маша і три ведмеді**» діти закінчили так:

Піднявшись до спальні, ведмеді побачили Машу, яка солодко спала. Вони постояли біля ліжка і вирішили не сварити дівчинку, так вона їм сподобалась. Маша прокинулася і дуже злякалась, побачивши ведмедів. Але вони заспокоїли її, запропонували ще погостити у них і погратися з Мишком.

Ось так Маша і Мишко стали друзями.

У казці «Червона Шапочка» бабуся заховалася до шафи при появі Вовка. А сам сірий Вовк, почувши запах пиріжків, які принесла Червона Шапочка, вискочив із ліжка і накинувся на них.

Аж ось прийшов мисливець. Сірий Вовк так його злякався, що втік через вікно.

— Червоній Шапочці був добрий урок! Вона підійшла до бабусі, обняла її і пообіцяла, що віднині слухатиметься старших.

— **«Створення «Салату казок».** Суть цього методу полягає в тому, що події з різних казок переплітаються й розгалужуються за новим сюжетом. Цей метод принесе задоволення дитині від фантазування засобами слова.

— Розглянемо можливості уяви дітей засобами образного слова у казках, віршах та оповіданнях на уроках читання. Такі види завдань та розвитку репродуктивної уяви молодших школярів:

- 1. Створення уявних образів за словесним описом;
- 2. Словесний опис образів;
- 3. Доповнення і зміни тексту;
- 4. Відгадування та складання загадок і формулювання запитань про знайомі об'єкти.

За таким принципами казкам «Червона шапочка», «Бременські музиканти», «Снігова королева», «Срібне копитце», «Три ведмеді» надаються інші назви.

«Червоні ведмеді»

«Снігові музиканти»

«Три королеви»

«Срібна шапочка».

І дітям пропонується скласти нову казку.

Цікавими для дітей буде **«Незвичайна декламація»** віршів. Бо декламувати їх треба у стані:

-коли сильно замерзли;

-коли придавили ногу;

-коли дуже хочеться спати;

- коли до дзвоника з уроку залишилось 30 секунд та інше.

Діти легко вживаються в образи, включають індивідуальний досвід та фантазію, бо від природи вони актори, і перевтілюватися в персонажі для них природно. Вони майстерно передають інтонацію голосів Кози та Вовка з казки «Вовк та семеро Козенят», пісню Лисички та інших казкових героїв. З задоволенням перевтілюються в киплячий

чайник та легеньку пір'їнку. Таким чином, театралізація стає ще одним важливим методом активізації творчих здібностей учнів.

Види завдань для розвитку творчої уяви:

1. Складання творів-мініатюр за опорними словами та словосполученнями.
2. Складання творів-описів на основі узагальнення особистих вражень, спостережень у природі.
3. Придумування казок.
4. Складання віршів, загадок, скоромовок.

Майже всі види цих завдань доступні вже першокласникам, однак із різною мірою самостійності й повноти виконання.

У першому класі такі творчі завдання вважаються пропедевтичними, бо їх виконують у тісній співпраці з вчителем в усній формі. Слово вчителя, його заохочувальна інтонація та позитивне ставлення до таких робіт емоційно сприймаються малюками. Ці засоби слід доповнити кропіткою роботою у підготовці дітей до виконання конкретних творчих завдань. Зокрема, нагромадження відповідних спостережень, їх осмислення, активізація та розширення словника, аналіз зразків, корекція відповідей тощо.

❖ **Складання творів-мініатюр за опорними слова та словосполученнями.**

Завдання:

Оберіть будь-який набір опорних слів і словосполучень із запропонованих нижче; використовуючи їх, письмово складіть маленьке оповідання:

- а) Синичка, квартира, заметіль, голодно, хлопчик, весна.
- б) дідусь, еліксир молодості, допомога, амфора, старовинна скринька.

❖ **Складання творів-описів на основі узагальнення особистих вражень, спостережень у природі.**

- Під час екскурсії поспостерігайте за жителями лісу. Навчіться вдивлятися в кольори дерев, вслухатись у щебет пташок. Спробуйте передати словами звуки, фарби, дотики.

- Знайдіть у парку найкрасивіший листочок. Розкажіть, чому саме його ви виділили серед інших, чим він особливий.

- опишіть, яким ви уявляєте місто майбутнього, (завдання для 1-2кл.)

- Складіть письмовий твір-опис на одну із запропонованих тем:

- а) краса осіннього лісу
- б) що розповів дощик
- в) замріяна берізка

г) що можна побачити з мого вікна?

❖ **Придумування казок.**

- Створіть власну казку-кальку з будь-якої відомої казки. Для цього необхідно звести основні сюжетні лінії відомої казки до отримання абстрактної схеми. Потім цю схему необхідно інтерпретувати по-новому, тобто символи «одягти в одягу» нових образів.

- Переплетіть події різних казок та створіть власну оригінальну казку, використовуючи техніку «салат із казок».

❖ **При складанні віршів використовую різні види рибіт. Наприклад,**

- *Спробуйте скласти вірш про весну, добираючи останнє слово другого рядочка в риму. Будьте уважні!*

Скажіть, яка іде весна?
 Чарівна, ніжна, ОСЯЙНА.
 І раді всі ліси, і села,
 Бо йде до нас весна ВЕСЕЛА.
 Іде весна — і все радіє,
 Вона серденько наше ГРІЄ.
 І пташечка весну стрічає,
 Веселу пісеньку СПІВАЄ.
 Хоч де-не-де ще сніг лежить,
 Та вже дзвінкий струмок БЖИТЬ.

Веселе сонечко розквітло,
 Весна летить прозора й СВІТЛА.
 Стає одразу білосніжна,
 Як зацвітає вишня НІЖНА.
 Як прилетить зозуля сива,
 То особливо вже КРАСИВА.
 Як не любити нам її,
 Коли співають СОЛОВ'І.
 Ви, діти, весну зустрічайте,
 А ці слова ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ.

- *Доповнить вірш О.Пчілки «Весняні квіти» словами, що римуються. Запишіть їх.*

- *Складіть маленький вірш-небилицю, використовуючи техніку створення лімерика (узагальненої нісенітничі).*

- *Спробуйте створити віршик-метафору, в якому замальовується певний об'єкт природи, (соснова хвоїнка у воді, метелик на троянді, світлячки у ночі, місяць за хмарою).*

Використання цих завдань та ігор у навчанні сприяють розвитку не тільки уяви і літературних здібностей, вони дають змогу забезпечити розвиток особистості дитини.

У фантазуванні дітей тісно переплітаються пам'ять, мислення, мовлення, емоції, моральний досвід, практичні уміння. Суттєво, що дитина, яка яскраво фантазує в одному виді діяльності, легко переносить цю якість на інші. Основою запропонованих завдань є формування творчості, яка сприяє появі креативності безпосередньо в навчальному процесі й у повсякденному житті.

Свої перші творчі спроби мої учні почали із складання загадок. Спочатку вони були різні за формою, але розкривали суть явища чи предмета. Учням ця робота подобалась, і ми часто виконували такі завдання на уроках читання, природознавства, під час уроків мислення на природі. Загадка найбільше зацікавлює дітей, коли вона стає відправним моментом для бесіди про тварину чи подію або явище, для того, щоб учні здогадалися, яку нову тему вивчатимуть, щоб закріпити словникові слова, для логічних вправ.

Отже в будь-якому випадку загадка на уроці допомагає справі виховання і мислення дітей. Тільки загадкою можна навчити дітей висловлювати свою думку та фантазію.

Загадки можна складати:

- **за описом**, розглядаючи сам предмет чи його ілюстрацію та складаючи опис згідно з планом;
- **за аналогією**, розглянувши і проаналізувавши подану загадку, скласти аналогічну вже про інше.

Приклад:

- І в огні не горить, і в воді не тоне (*Лід*)
- І по небу літає, і на землю падає (*Хмара*)
- **за темою** (зимова тематика: про сніг, річку).

Снігом все позамітала.

Річку в кригу закувала.

В іній одягла дерева.

Хто ця сніжна королева?

- **із поданим словом** (прикметником — червоний)
- Червоний, гіркенький
Для соусу добренький (*Перець*)

Алгоритм складання загадки:

- 1.** Уважно розгляньте предмет (чи пригадайте явище).
- 2.** Опишіть його за планом:
 - а) предмет (форма, колір, смак, запах, дотик);
 - б) явище (позитивне чи негативне, для чого воно? Коли відбувається?);
 - в) тварина (рослина) — (назва, розмір, форма. Колір, дотик, де живе, що їсть, користь).
- 3.** Зробіть висновок про суттєві особливості предмета і за висновком складіть загадку.

На уроках читання та мови діти не тільки вчать складати загадки і відгадувати їх, а й працюють над скоромовками, завдяки яким прищеплюється увага і повага до кожного вимовленого звука, слова, до якості і чистоти мовлення.

Робота із скоромовкою — це найкращий засіб привести дитину до живого джерела народної творчості. Народна творчість має не лише велике значення з дидактичного погляду, а ще більшого — з виховного, бо в ній відображено життя народу, побут, звичаї. З народної творчості закладаються основи світогляду дитини. Діти дуже люблять працювати із скоромовками, бо це цікаве та захоплююче явище. Ігрові ефекти базуються на навмисному утрудненні вимови тексту (римований або ритмований), відповідне розташування звуків.

Така розвага має і виразне практичне значення — допомагає формувати мовленнєвий апарат дитини, привчає до складних поєднань звуків.

Цінність скоромовок в тому, що вони потребують певних зусиль і сприяють виробленню дикції, правильної артикуляції, а це підвищує культуру усного мовлення. Скоромовки можна використовувати на різних етапах уроків української та російської мови, читання.

Методика заучування і роботи зі скоромовкою:

1. Вчитель промовляє 2 рази повільно та чітко, інтонує потрібний звук.
2. Аналіз звукового складу, визначення звука, що повторюється у кожному слові.
3. Повільне повторення учнями (3 – 4 рази).
4. Хорове промовляння повільно та чітко (3 – 4 рази).
5. Хорове промовляння швидко та голосно.
6. Читання у різних варіантах:
 - схвильовано — із захопленням
 - радісно — здивовано
7. Читання скоромовки на одному подиху.

На уроках ми не тільки працюємо зі скоромовками, але й вчимося складати їх.

Складати скоромовки можна таким чином:

1. Добором рими до слова

Бабин біб розцвів у дощ--

Буде бабі біб у борщ.

2. Добором спільнокореневих слів

Летіла лелека, заклекотіла до лелечат.

Наш садівник розсадівникувався.

3. Добором слів з повторюваними звуками

–*Мусію, Мусію,
муку сію,
печу паляниці,
кладу на полиці.*

4. Добором слів із звуковими парами:

*В дощ шукав у лісі гриб
Й захворів тепер на грип.*

5. Добором важкомовних слів

- Радіопередачі ми слухали на дачі

6. Поданою темою (Про осінь)

- *Осінь листя фарбувала,
Хмара сонечко сховала.*

7. За аналогією

- *Бігли коні під мостами
З золотими копитами.
Сані їхали горбами
З золотими обідками.*

8. Із даним словом (баба)

- *Прийшла баба Ягуся.
Гратись з нею я боюся.*

Скоромовки я використовую на кожному уроці читання з метою усунування різного роду неточностей у вимові та виробленні чіткої дикції, дихання, ритму читання.

Щоб сформувати яскраву особистість, людину демократичного світогляду, слід з перших кроків навчання привчати дітей до творчої діяльності, до уміння робити вибір. Отже, творча робота зі словом — це і методичний засіб, що робить навчання цікавим, і дійова виховна сила. Незабаром у моїх вихованців виникло серйозне бажання писати вірші. Але дітям було важко добирати тему. Я намагалася непомітно їм допомагати.

Учителю треба вміти використовувати на уроках ті моменти, які спонукають учнів до творчості. Це може бути окремий художній твір, вражаючі факти із життя конкретної людини, стосунки між людьми, казки, пісні, незвичайні ситуації, природні явища чи просто святковий настрій.

Говорячи про активізацію творчих можливостей учнів, не можливо не зупинитися на так званому **методі проектів**

Сучасні відкриття в галузі інформаційних і телекомунікаційних технологій стали поштовхом для широкого впровадження проектного навчання. Саме **метод проектів**, орієнтований на виявлення нових колективних форм навчальної діяльності в розвивальній діяльності і націлений на активацію творчих можливостей учнів.

Завдяки самостійній діяльності учнів мого класу, яку вони виконували за певний відрізок часу, були виконані такі навчальні проекти «Ластівка сільська», «Головні міста України», «Народний календар», «Новорічні свята». А з якою цікавістю виконували дослідницьку роботу в проекті «Винаходи людства»? Поштовхом до нього став прочитаний твір О.Копиленка «Кріт-неборака». А я, як вчитель, з носія готових знань перетворилася в організатора пізнавальної діяльності і тільки направляла учнів самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі та презентувати свою роботу.

Слід згадати про застосування ще одного методу, який я часто використовую не тільки під час виконання навчальних проектів, а й під час переказів на уроках читання. Це **метод «шести капелюхів»** Едварда де Боно.

Едвард де Боно – у світі психолог, автор 45 книжок. Багато його вправ тренують і розвивають процес мислення, а кольорові капелюхи, кожний з яких несе певні психологічні характеристики і символізує певний тип мислення.

Червоний капелюх. Червоний колір наводить на думку про вогонь. Червоний капелюх пов'язаний з емоціями, інтуїцією, почуттями і передчуттями. Тут не треба нічого обґрунтовувати. Ваші почуття існують, і червоний капелюх дає можливість їх викласти.

Жовтий капелюх. Жовтий колір наводить на думку про сонце та оптимізм. Під жовтим капелюхом ми намагаємося знайти чесноти і переваги пропозиції, перспективи та можливі вигоди, виявити приховані ресурси.

Чорний капелюх. Чорний колір нагадує про мантію судді і означає обережність. Чорний капелюх - це режим критики і оцінки, вона вказує на недоліки і ризики і говорить, чому щось може не вийти.

Зелений капелюх. Зелений колір нагадує про рослини, зростання, енергію, життя. Зелений капелюх - це режим творчості, генерації ідей, нестандартних підходів та альтернативних точок зору.

Білий капелюх. Білий колір наводить на думку про папір. У цьому режимі ми зосереджені на тій інформації, якою володіємо або яка необхідна для прийняття рішення: тільки факти і цифри.

Синій капелюх. Використовується на початку обговорень, щоб поставити завдання мислення і вирішити, чого ми хочемо досягти в результаті. Це режим спостереження за самим процесом мислення і управління ним (формулювання цілей, підведення підсумків і т. п.).

У груповій роботі найпоширеніша модель - визначення послідовності капелюхів на початку сесії. Послідовність визначається виходячи з змісту завдання або проблеми, що необхідно вирішити. Потім починається сесія, під час якої всі учасники одночасно «одягають капелюхи» певного кольору у певній послідовності, і працюють у відповідному режимі. Модератор залишається під синім капелюхом і стежить за процесом. Результати сесії підсумовуються під синім капелюхом.

Учні, одягаючи шапки певного кольору досліджують проблему з різних боків. Так, ставши учасниками Всеукраїнської українознавчої гри «Соняшник», виконали учбовий проект «Сонячна квітка». Група з білим капелюхом дослідила соняшник, як технічну культуру, підбрала научний матеріал. Цікаву інформацію про чудодійну властивість соняха, малюнки та фотографії – група з жовтим капелюхом, група з червоним капелюхом розповіла про соняшник, як осяйне чудо природи, а з зеленим розробила презентацію «Золотозубий соняшник», створили виставку малюнків, написали казку, «Як соняшник у квітнику опинився». Знайшлася робота і для групи з чорним капелюхом. Саме вони доповіли, що сонях, коли його висаджувати кілька років на одному місці, то він виснажує землю, а соняшникова олія при нагріванні виділяє шкідливі речовини.

Таким ще шляхом досліджувалися такі проекти «Голуб – символ миру та духовної чистоти», «Український віночок», «Пийте діти молоко – будете здорові!».

Це тільки незначний перелік різних інтерактивних технологій, які я застосовую для розвитку творчих здібностей учня.

– А результат? – питаєте Ви.

– Він, звичайно, є.

Мої учні беруть активну участь у міжнародному конкурсі «Кенгуру», Всеукраїнській українознавчій грі «Соняшник», Міжнародному інтерактивному природничому конкурсі «Колосок». Учні всього класу беруть участь у конкурсах «Україна очима дітей», «Захисти первоцвіт», «Збережи ялинку» та інші. Редакція газети «Долоньки» надіслала вдячність учням 4 класу Ключ К. та Тепленко А. за надіслані казки. Тернова С., Ігнатенко В., Рибалко В. стали учасниками проекту «Країна мрій», намалювавши малюнки до оповідань В. Сухомлинського. Діти беруть активну участь у творчих конкурсах журналів «Пізнайко» та «Розвивайко». Мої учні стали ініціаторами проведення чудового свята для молодших школярів «Дружбою дорожити вмійте», де всі

присутні не були пасивними глядачами, а виконували пісні про дружбу, відновлювали приказки та прислів'я про друзів, імітували рухи танців та трудової діяльності дітей різних народів і, навіть, познайомилися з новим поняттям як конструктивна критика.

Отже, використання інтерактивних методів і форм, впровадження на практиці елементів передового педагогічного досвіду

В.О.Сухомлинського, О.Я.Савченко, Ш.О.Амоношвілі, С.Н., С.Н.Лисенкової та інших педагогів надає мені можливості для організації ділової співпраці з метою вирішення поставленої у класі навчальної проблеми.

Вільне спілкування на уроці, висловлювання власної думки, повага до думки оточуючих — необхідні умови, що забезпечують ефективність нових технологій.

Інтерактивні форми та методи роботи дають змогу не стояти на місці, а дійти до серця кожного учня, при цьому максимально залучаючи його до роботи на уроці та даючи можливість відчувати себе частинкою соціуму, його невід'ємною ланкою. Адже в навчанні із застосуванням інтерактивних технологій немає головного і другорядного, як немає головної пелюстки серед багатьох, що створюють красу квітки. В такому навчанні все головне: і вчитель, і учень, і форми та методи навчання. Мудро звучить китайське висловлювання **«Вчитися, все одно, що плити проти течії: зупинився, і тебе віднесло назад»**. Тому давайте рухатись вперед, і успіх прийде.

Література

1. Інтерактивні технології навчання у початкових класах /Авт.-упор. І.Дівакова.—Тернопіль:Мандрівець,2008.
2. Монтессори М. Метод научноїпедагогики.Домребенка.—М: Астрель: АСТ :2010.
3. 3. Бабіч Т.Що таке творчість?/ Т.Бабіч.// Психолог.—2007. –с.3-10.
4. 4.Волобуєва Т. Розвиток творчої компетентності школярів/ Т.Волобуєва.—Х.: Основа.—2011.
5. Волощук І.Методи розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку/ І.Волощук// Рідна школа.—2008.-№6—с.29-37
6. Воронкова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми /Е.Воронкова// Психолог.—2006. --№25-28.—с.5-37.
7. Пехота О.М. Освітні технології: навч.-метод. Посіб./ О.М.Пехота,А.З.Кіктенко,О.М.Любарська.—К.:А.С.К.—2009.—с.109-127.
8. Скворчевська О.В. Ігрові методи навчання з учнями 1-4 класів/ О.В.Скворчевська—Х.: Основа.—2011.